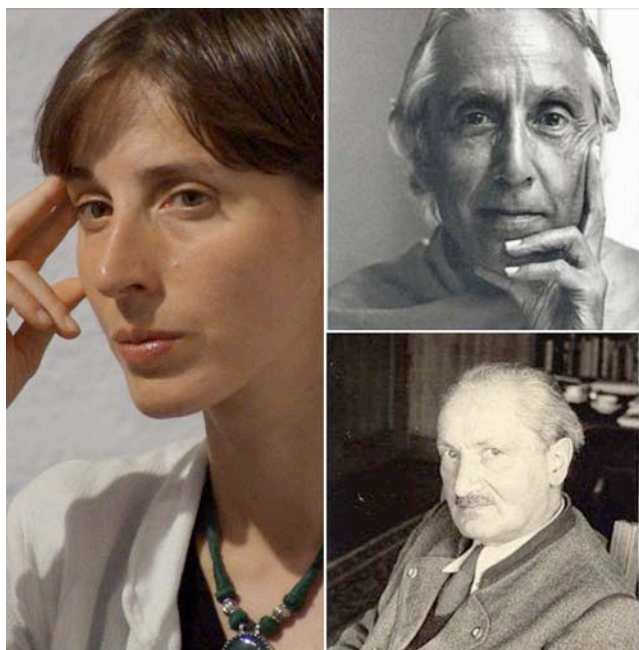

100
Raimon
Panikkar

Lectures Fons Raimon Panikkar **Any Raimon Panikkar 2018**

Biblioteca Barri Vell

**El diàleg que fa pensar:
conversem amb Panikkar i Heidegger**

a càrrec de
Maria Cucurella Miquel
licenciada en humanitats i traductora
19 de setembre de 2018

EL DIÀLEG QUE FA PENSAR: CONVERSEM AMB PANIKKAR I HEIDEGGER

1. Pròleg improvisat

On som? Importància de la situació concreta. No som ni en un «aquí» abstracte. Ni «en el cosmos», com suggerien diverses persones a sala. Sí. Ho som. Però més concretament: on som? Som a l'Aula Aurora Bertrana de la Biblioteca de la UdG a Girona.

Experiment per demostrar que de vegades allò més evident, és el més difícil de veure.

La metàfora heideggeriana de «la casa de l'Ésser» (*Haus des Seins*) podria traduir-se més vivaçment com «la vivenda de l'Ésser», on vivenda no és només la casa que cada paraula ofereix sinó la seva pròpia vida. Fray Luis de León encara entén amb la paraula «vivienda» no solament el lloc on vivim, sinó com vivim, la forma i manera de viure.

Raimon Panikkar, *Fe, hermenèutica, paraula* (Opera Omnia Raimon Panikkar, XI.2), Fragmenta, Barcelona, 2016, p. 370.

2. Pròleg oficial

Com situar-se davant d'autors de la magnitud de Panikkar o Heidegger?

Superar dues temptacions extremes: la monumentalització i la banalització.

Situar-nos adequadament davant d'aquests textos pot ser clau per a la seva justa interpretació.

Metàfora musical: som músics de jazz o rock davant dos grans clàssics. No sabem interpretar una partitura, però escoltar-los ens pot ajudar a interpretar millor la nostra música.

Idea de la presentació com a *jam session*: hi ha uns *standards* que els músics coneixen però la interpretació es basa en una improvisació.

Això té directament a veure amb la «paraula» tal i com l'entén Raimon Panikkar. La paraula és relació, paraula viva.

Justificació del canvi en el títol. De «Diàleg en els límits del pensar: Panikkar conversa amb Heidegger» a «El diàleg que fa pensar: converses amb Panikkar i Heidegger». Ens cal una

implicació, una participació activa. La interpretació no serà totalment distant i objectiva, però tampoc exclusivament subjectiva.

Tema tractat per Panikkar al pròleg a Michiko YUSA, *Zen & philosophy. An intellectual biography of Nishida Kitaro*, University of Hawai'i Press, Honolulu, 2002 (edició de la tesi, dirigida per Panikkar, presentada a la Universitat de California Santa Barbara).

El dia abans d'aquesta lectura Michiko Yusa acompanyada de Raquel Bouso, especialista en l'Escola de Kioto, ens visità i vam poder tenir una molt interessant i viva conversa en una improvisada sessió del Seminari Panikkar d'aquesta universitat.

Biblioteca Barri Vell de la Universitat de Girona amb l'Exposició de l'Any Panikkar al Fons Panikkar (18 de setembre de 2018)

Maria Cucurella, Raquel Bouso, Jaume Rufí, Xavier Serra i Michiko Yusa

Inversió del punt de vista, de la pregunta: «Que ens diuen aquests textos / autors?», passem a la pregunta: «Com ens relacionem nosaltres amb aquests textos / autors?»

3. L'encontre

1953, Freiburg in Breisgau: Panikkar és convidat per Max Müller a donar una conferència a la Universitat de Freiburg, amb el títol: *Das Kultursünde des Abendlandes* ['El pecat cultural a l'occident'].

L'èxit és tal, que Heidegger convida a Panikkar a casa seva. Aquesta serà la primera de moltes converses al llarg de tota la seva vida.

Situació bio-bibliogràfica dels dos filòsofs en el moment en que es troben: contextualització de la situació social, artística, filosòfica de principis del s. XX, per comprendre d'on neix la filosofia de Heidegger (G. Vattimo).

Contradicció de base: lluita contra la pretesa objectivitat de la metafísica i el positivisme, en sintonia amb moviments com l'existencialisme (en filosofia) i les avantguardes (en l'art) + aplicació del mètode científic en filosofia a través de la fenomenologia (Heidegger és assistent de Husserl)

Ens trobem amb dos autors de base cristiana: important.

Exposició dels diversos textos amb què cada autor està treballant en el moment del encontre (o dels que s'ha ocupat recentment)

Selecció e dos textos:

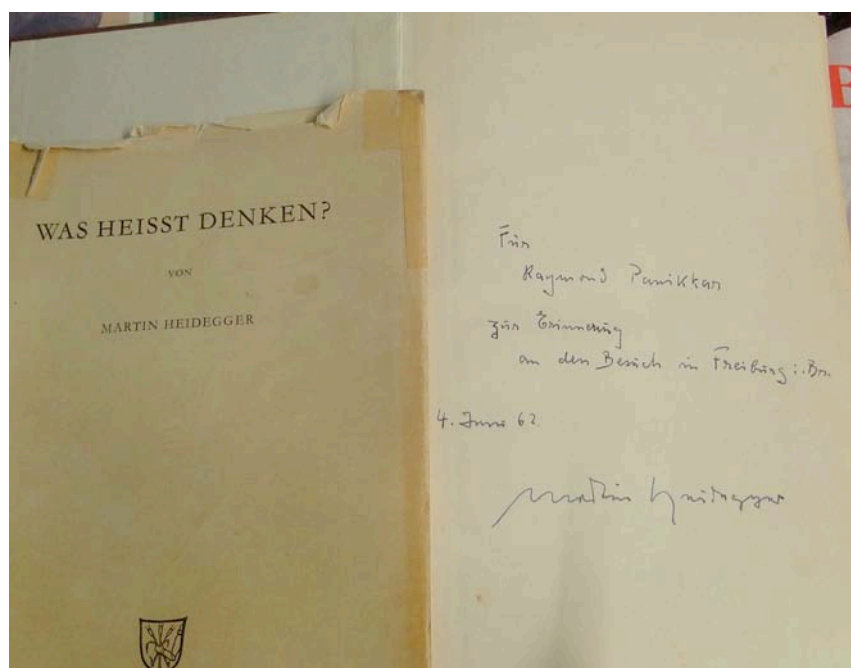
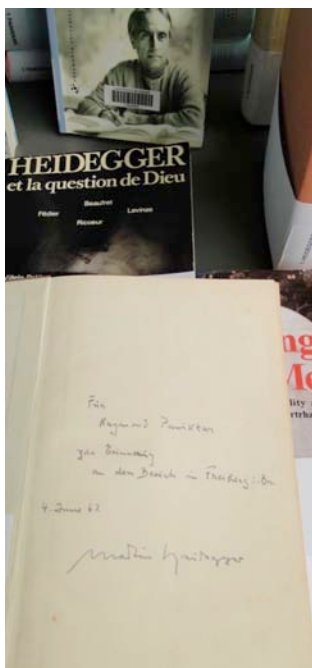
Martin HEIDEGGER, *Was heisst denken*, Niemeyer, Tübingen, 1954, lliçons impartides entre el 1951 i el 1952 (traducció castellana: *¿Qué significa pensar?*, Trotta Madrid, 2005).

Pròleg de Panikkar de 1951 al controvertit llibre, Jean GUITTON, *La Virgen Maria*, Rialp [Patmos, 14], Madrid, 1952, ara dins Raimon PANIKKAR, *Espiritualitat, el camí de la Vida* (Opera Omnia Raimon Panikkar, I.2), Fragmenta, Barcelona, 2012, p. 149-165.

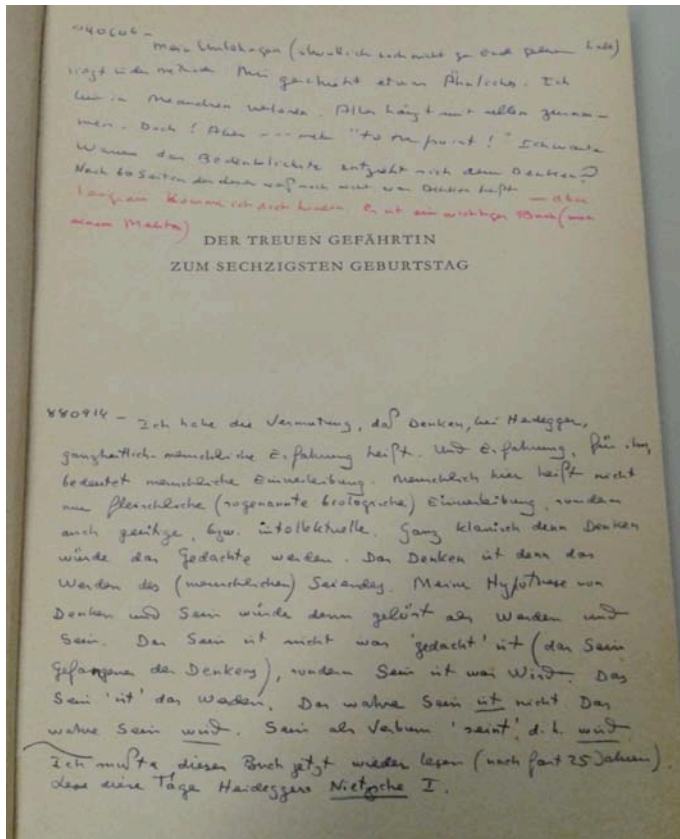
Hi ha una presència important en el Fons Raimon Panikkar (Biblioteca del Barri Vell - UdG) dels textos de Heidegger com també de monografies sobre ell —més de setanta referències. Els textos de Heidegger són en general ben treballats per Panikkar amb subratllats i força anotacions.

Per aquesta lectura, petita mostra de «textos en diàleg» de/sobre Panikkar i Heidegger del Fons Panikkar UdG

La dedicatòria de Heidegger per a Panikkar dins *Was heisst denken* [¿Què significa pensar?]:
«Per a Raymond Panikkar en record de la visita a Friburg a Br.» 4 de juny de 1962
Panikkar llegeix i anota diverses vegades aquest text.

Panikkar és molt acurat i metòdic en les seves lectures que subratlla, anota i comenta; i, com es pot veure, data les seves lectures amb sis números. En aquest cas: [040606](#) i [880914](#), és a dir, que entre d'altres va fer una lectura el 14 de setembre de 1988 (part baixa) i una altra posterior el 6 de juny de 2004 (part alta). També podem observar que els comentari són en alemany; Panikkar solia fer les seves anotacions segons l'idioma del llibre que llegia: català, castellà, italià, francès, anglès o alemany. El primer és un comentari escrit dos mesos després de l'entrevista que li va fer Maurizio Borghi sobre la seva relació amb Heidegger en motiu de la trobada a la casa de Milena Carrara a Milà el 4 de març de 2004 (enllaç en la Bibliografia). Improvisadament traduïm els dos comentaris:

040606 El meu neguit (tot i que encara no l'he llegit fins a la fi) es troba en el mètode. A mi em succeeix una cosa semblant. Estic perdut entre la gent. Tot està relacionat amb tot. Sí! Però... més "to the point"! Espero. Perquè allò més inquietant es diferencia del pensar? Després de 60 pàgines el lector ja no sap el que significa pensar.

... però a poc a poc entro. És un llibre important (d'un Mestre)

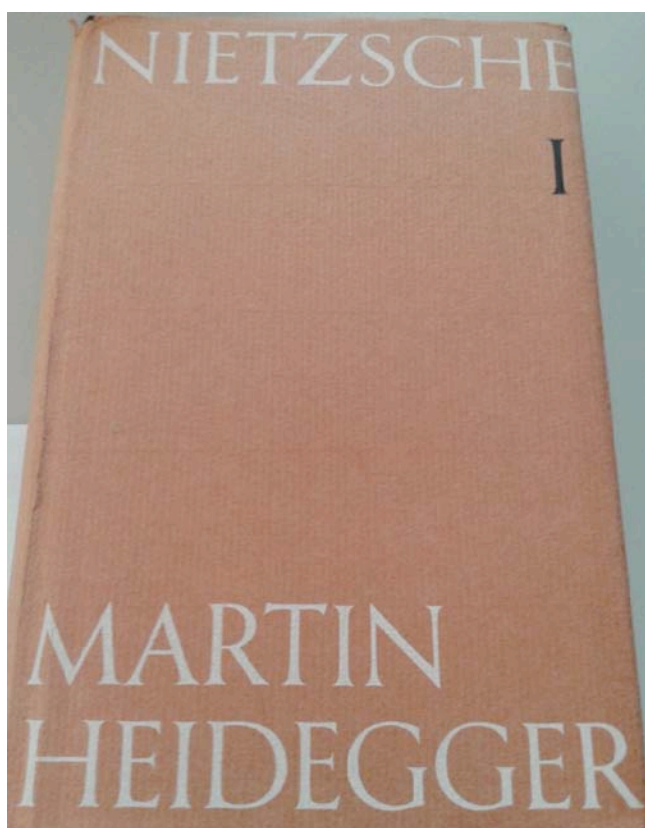
880914 Tinc la suposició que pensar, en Heidegger, significa una experiència humana complerta. I l'experiència, per a ell, significa unitat humana. Humà aquí no significa només unitat carnal (és a dir biològica), sinó també espiritual, és a dir, intel·lectual. Molt clàssic, doncs el pensar arribaria a ser allò pensat. El pensar és, doncs, l'esdevenir de l'ens¹ humà. La meva hipòtesi sobre el pensar i l'ésser es solucionaria doncs com a esdevenir i ésser. L'ésser no és allò que és "pensat" (l'ésser atrapat en el pensar),² sinó que l'ésser és allò que "arribarà a ésser". L' "ésser" és l'esdevenir. L'ésser veritable no és. L'ésser veritable arribarà a ésser. Hauria de tornar a llegir aquest llibre ara (després de quasi 25 anys). Aquests dies llegeixo el Nietzsche I de Heidegger.

[1. Traduïm el terme heideggerià *Seiendes* per «ens», seguint les traduccions de Gaos y de Rivera. 2. Traduïm *das Denken* per «el pensar» i no per «el pensament» precisament per a ser més fidels a aquest sentit d'«esdevenir» o d'«arribar a ésser» (*Werden*) que té tant per a Panikkar com per a Heidegger el pensament, és a dir l'acció de pensar.]

Podem veure que al final d'aquest comentari ([880914](#)), Panikkar fa referència al tom I del *Nietzsche* de Heidegger; i ara ens podem imaginar a Panikkar aixecar-se per cercar aquest llibre a la seva biblioteca, obrir-lo per llegir-hi alguna cosa i acabar fent-hi un comentari el dia següent ([880915](#)) respecte a alguna qüestió de la pagina (441). Que podem traduir:

880915 Viure la vida (= experimentar, patir, percebre [comprendre? No com a objecte, en tot cas], presenciar)¹ per ésser (= esdevenir) i no per fer alguna cosa, produir. Per això he renunciat al poder² (influència, èxit – no com a esforç *nixus* o *exousia*)³ per [de fet sense “per”] la llibertat de l'ésser (sense nexa causal, sinó com a connexió essencial *Wesenszusammenhang*). La llibertat de l'ésser és també el pes de l'ésser, el seu esdevenir [no la seva gravetat: la força de la gravetat és esforç (*nixus*) cap al centre, no cap avall]. Contemplació no significa tramar, reflexionar, ni tampoc voler comprendre, sinó Vida, Ésser⁴ – tot i que a la manera humana (i per tant cosmoteàndrica).

[1. *Erleben*, pot traduir-se ja sigui com «viure», com «experimentar» i com «presenciar», a diferència de *Leben* que significa solament «viure». 2. Atenció a la relació en alemany entre *machen*, «fer, produir» i *Macht*, «poder». 3. És a dir, no *Macht* en el sentit d'esforç. 4. A l'anar en majúscules *Leben* i *Sein* aquí no són verbs sinó substantius.]

880915
 Das ist das Leben (= erfahren, erleben, wahrnehmen, [verstehen? nicht als Objekt gegebenenfalls erleben])
 um zu sein (= werden) und nicht um etwas
 zu tun, machen (es sei nicht das Selbst – nicht
 sich-selbst). Deshalb habe ich auf die Macht
 (Einfluss, Erfolg – nicht als nixus oder Exousia)
 verzichtet um [eigentlich ohne 'um'] die
 Freiheit der Seins (Kein Kausalverursachen, sondern
 Wesenszusammenhang). Die Freiheit der Seins
 ist auch das Gewicht der Seins, sein Werden
 (nicht seine Schwere: Schwerkraft ist nixus
 zum Zentrum, nicht nach unten). Kontemplation
 heißt weder Spinnen, Nachdenken, noch
 nichts verstehen wollen, sondern leben, sein
 – und zwar auf die menschlichster (und
 infolgedessen kosmoteandrischer) Weise.
 (441)

Una bona imatge i exemple d'aquest diàleg entre Panikkar i Heidegger, que es pot enriquir amb la nostra participació, tot i començant també a endinsar-nos en el ric Fons Panikkar, per recollir i fer el viatge per aquests infinits fils i fascinants connexions que s'hi troben, i potser despertar noves veus.

4. Els temes

Temes principals tractats:

1. Per Panikkar el Déu cristià equival a l'esser com a «esdevenir» / Per Heidegger (segons la visió de Panikkar) el Déu cristià equival a *das höchste Seiende* (l'ens suprem).
2. És la filosofia un concepte exclusivament grec? —importància del llibre de Raimon PANIKKAR *La experiència filosòfica de la Índia*, Trotta, Madrid, 1997.
3. Tema del llenguatge i del silenci, que els ocuparà al llarg de tota la seva vida (les aportacions de Panikkar gràcies al seu coneixement de la filosofia a la Índia, interessarà moltíssim a Heidegger. No sembla arbitrari que el moment en que ells es troben, coincideixi amb el moment previ al primer viatge de Panikkar a la Índia).

Al respecte, us convidem a entrar en diàleg amb Panikkar i Heidegger amb la lectura i meditació silenciosa de tot un seguit de textos seus, que tenim a disposició, sobre el llenguatge, la paraula viva, la veu poètica, el silenci...

Raimon PANIKKAR

La tercera part «La Paraula. L'esperit de la paraula» del ja citat *Fe, hermenèutica, paraula* (p. 283-419) que, entre d'altres, inclou els importants: «La paraula, creadora de realitat» (1994), «Paraules i termes» (1980) i «La triple intersubjectivitat lingüística» (1986).

El capítol «La Paraula», dins *L'experiència vèdica. Mantramañjarī. Antologia dels Veda per a l'home modern i la celebració contemporània* (Opera Omnia Raimon Panikkar, IV.1), Fragmenta, Barcelona, 2014, p. 125-153.

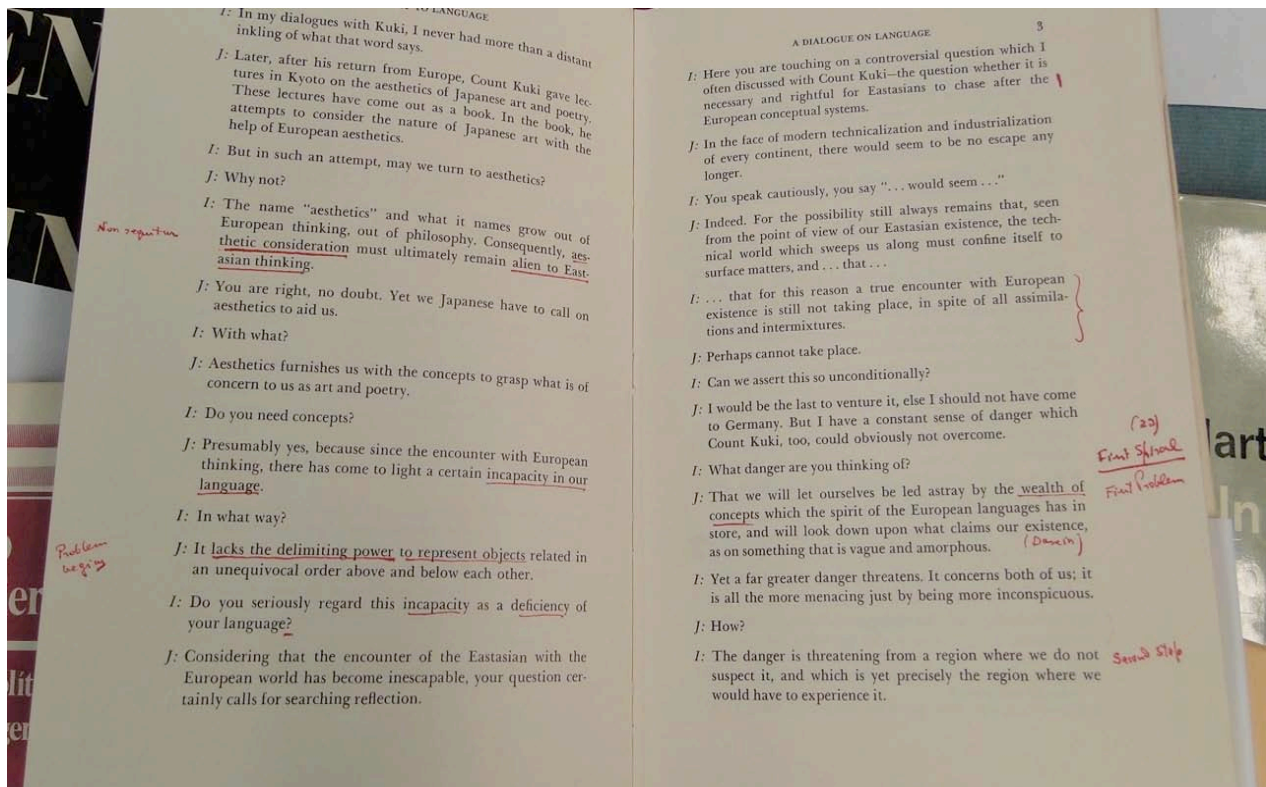
Martin HEIDEGGER

La conferència de 1945, a la qual ens hem referit, «¿Para qué poetas?», dins *Caminos de bosque*, traducció d'Helena Cortés i Arturo Leyte, Alianza, Madrid, 1998, p. 241-289.

I tot el *De camino al habla*, traducció d'Yves Zimmermann, Serbal, Barcelona, 1987, on trobem tot un seguit de conferències i textos que abasten tots els anys '50. Aquí és on hi ha el conegut «De un diálogo acerca del habla. Entre un japonés y un inquiridor» al qual també hem fet referència.

S'ha dit sovint que tota traducció de Heidegger és una re-creació, i per això és sempre de justícia fer referència als traductors.

En la imatge (pàgina següent) una versió anglesa d'aquest «diàleg entre un japonès i un inquiridor» que Panikkar subratlla, anota o corregeix, ja que, com hem comentat, en les diverses versions de Heidegger que trobem al Fons podem comprovar que Panikkar valorava críticament les traduccions.

5. Col·loqui

Estava prevista una segona part que no s'ha pogut desenvolupar, on es feia una comparació entre el text de Heidegger, *Was heisst denken* (1951-1952) i el pròleg de Raimon Panikkar al llibre de Guitton, *La Virgen Maria* (pròleg escrit al desembre de 1951).

Volíem centrar l'atenció en com alguns aspectes que Heidegger tracta des d'un punt de vista filosòfic, són tractats per Panikkar en el Pròleg des d'un punt de vista teològic: la crítica de Panikkar a un cert cristianisme, coincideix en alguns aspectes a la crítica que Heidegger fa de la metafísica a partir del seu diàleg amb Nietzsche.

Hagués estat interessant una comparació entre el Pròleg de Panikkar del 1951, i la segona publicació (en italià) corregida i publicada conjuntament amb *Dimensioni mariane della vita* (conferència feta a Roma el 1963, i publicada el 1972).

Juntament amb aquesta comparació de les dues versions del text, hagués estat necessària una lectura del Pròleg que Panikkar va fer el 2007 per a la publicació, a l'Opera Omnia, d'aquests dos textos sota el títol de «Maria».

Volíem concloure parlant una mica del tema de la relació entre «pensament» (*denken*) i «gràcia» (*danken*) a la segona part de *Was heisst denken*, i el reconeixement del valor que te la «vida com a do», per sobre dels dons que ens dona la vida.

6. Cloenda

Lectura poètica per mostrar el valor que tant Panikkar com Heidegger donaven a la Paraula.

El 18 de març de 1976, poc abans de morir, el filòsof Martin Heidegger va enviar a Panikkar una còpia manuscrita del que pràcticament és el seu darrer poema, *Sprache* ('Llenguatge'), amb la dedicatòria «Per al Prof. Panikkar i els seus alumnes». El poema empra mots en l'ídiolècte del filòsof alemany ('heideggerès') i només es deixa traduir de manera temptativa. Transcrivim el poema i n'adjuntem una possible versió catalana de Jordi Pigem

<i>Sprache</i>	<i>Sprache</i>	<i>Llenguatge</i>
Wann werden Wörter wieder Worte? Wann weilt der Wind weisender Wende?	<i>Wann werden Wörter wieder Wort? Wann weilt der Wind weisender Wende?</i>	<i>Quan esdevindran les paraules de nou paraula? Quan romandrà el vent en un gir revelador?</i>
Wenn die Worte, ferne Spende, sagen— nicht bedenten durch bezeichnen wenn sie zeigend tragen an der Ort uralter Eignis —Sterbliche eignend dem Brauch— wobin Geläut der Stille ruft wo Früh-Gedachtes der Be-Stimmung sich fügsam klar entgegenstüft.	<i>Wenn die Worte, ferne Spende, sagen— nicht bedenten durch bezeichnen— wenn sie zeigend tragen an der Ort uralter Eignis —Sterbliche eignend dem Brauch— wobin Geläut der Stille ruft, wo Früh-Gedachtes der Be-Stimmung sich fügsam klar entgegenstüft.</i>	<i>Quan les paraules, donació llunyana, dignin —no signifiquin mitjançant el designar—, quan mostrant portin al lloc primordial i propici —tradicció arrelant els mortals— on ens crida el so de la calma, on la dis-posició auroralment-pensada s'alça flexible i clara.</i>
Für Prof. R. Panikkar mit seine Studenten Hertzlich grüßend Martin Heidegger		
18. März 1976		

BIBLIOGRAFIA

Principals llibres de Heidegger consultats al fons

- HEIDEGGER, Martin, *Was heisst denken*, Niemeyer, Tübingen, 1954.
—, *Einführung in die Metaphysik*, Niemeyer, Tübingen, 1953.
—, *Unterwegs zur Sprache*, Neske, Tübingen, 1959.
—, *Nietzsche I*, Neske, Pfullingen, 1961.
—, *Vorträge und Aufsätze*, Neske, Tübingen, 1967.
—, *On the way to Language*, Harper and Row, New York, 1971.
—, *In cammino verso il linguaggio*, Mursia, Milano, 1973.

Altra bibliografia

BIELAWSKI, Maciej, *Panikkar: Una biografia*, Fragmenta, Barcelona, 2014.

—, *Canto di una biblioteca*, Lemma Press, Bergamo, 2016.

BOADA, Ignasi, «Heidegger & Panikkar: breu repàs d'una relació», dins el catàleg exposició Ignasi Moreta i Xavier Serra Narciso (ed.), *Kosmos Panikkar. El món de Raimon Panikkar: una mirada integradora*, Institució de les Lletres Catalanes / Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2018, p. 77-83.

CIRLOT, Victoria, «La cabanya de Heidegger», dins Victoria Cirlot i Blanca Garí (ed.), *El monasterio interior*, Fragmenta, Barcelona, 2017, p. 115-118.

PIGEM, Jordi, *El pensament de Raimon Panikkar. Interdependència, pluralisme, interculturalitat*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2007 (edició de la seva tesi doctoral).

VATTIMO, Gianni, *Heidegger e la filosofia della crisi*, La biblioteca di Repubblica, Roma, 2011.

VEGA, Amador, *Tratado de los cuatro modos del espíritu*, Alpha Decay, Barcelona, 2005.

Vegeu també l'entrevista de Maurizio Borghi de març de 2004, *Raimon Panikkar. Incontri con Heidegger*, dins *Eudia*, Anno 7 (setembre 2013), Merano, Bozen.

<http://www.eudia.org/lettura-di-settembre-4/>

VIDEO

Vegeu el fragment «La grande lezione della mia vita» del reportatge-entrevista: Raimon Panikkar - L'arte di vivere (I)/ Il sorriso del saggio (II), «Il Filo d'oro», director Wener Weick, entrevista Andrea Andriotto , Televisione svizzera (2001)

https://www.youtube.com/watch?v=D95hRx_HOBE&t=6s